

К. О. П'ятковський,
здобувач магістратури кафедри управління охороною здоров'я та публічного
адміністрування, Національний університет охорони здоров'я України імені П. А. Шупика
ORCID ID: 0000-0002-934-9058
О. І. Пархоменко-Куцевіл,
д. держ., упр. професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування,
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. Сковороди
ORCID ID: 0000-0002-0758-346X

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.19.71

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

K. Piatkovskyi,
Master's student of the Department of Healthcare Management and Public Administration,
Shupyk National Healthcare University of Ukraine, Kyiv
O. Parkhomenko-Kutsevil,
Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Head of the Department
of Public Administration, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

THE INFLUENCE OF POLITICAL PROCESSES ON STATE FORMATION IN UKRAINE

У статті розглянуто проблеми впливу та взаємодії процесу державотворення держави, що перебуває на стадії формування, труднощі побудови належної та демократичної вертикалі державної влади, що відповідала загальноприйнятим стандартам та вимогам співжиття цивілізованого суспільства. Обґрунтовано доцільність вивчення специфічних особливостей та сучасних підходів до розгляду можливих напрямів демократизації українського суспільства і можливих напрямків його подальшого розвитку, зважаючи на характеристики теперішнього етапу державотворення в державі. Показано, що державотворчі процеси Україні з моменту набуття нею незалежності свідчать, що основні завдання, поставлені перед молодого державою, які полягали у створенні та розвитку головних та важливих державних інституцій української влади, максимальному забезпеченні їх дієвим законодавчим фундаментом були, в цілому, виконані. Але процеси державотворення потребують наявності значно глибших, ширших та потужніших структурних змін і перетворень, ніж заходи з облаштування зовнішньої атрибутики держави. Державна влада передусім повинна була позбутися наслідків адміністративного та ідеологічного складового характеру впливу, спадку попереднього державного утворення. Перед державною владою і громадянською країни нагально стоїть потреба в демонтажі радянської авторитарної політичної системи, її складових елементів і наслідків функціонування, та формування правового демократичного державного устрою на основі владних гілок (законодавчій, виконавчій та судовій). Підтверджено орієнтири для проходження політичних процесів під час державотворення: побудова справжньої демократії; імплементація у державотворчий механізм принципу відповідальності держави перед громадянином; дотримання принципу вільного громадянського суспільства; позитивне ставлення до "середнього класу" суспільства; належна увага до, так званої, сфери діяльності "тонких структур" (мистецтво, література, усе розмаїття можливих громадянських об'єднань тощо); формування національної еліти на основі власної національної ідеї; легітимність та легальність державної влади.

The article considers the problems of influence and interaction of the process of state formation of the state, which is at the stage of formation, the difficulties of building a proper and democratic vertical of state power that meets generally accepted standards and requirements of coexistence of

civilized society. The expediency of studying specific features and modern approaches to the consideration of possible directions of democratization of Ukrainian society and possible directions of its further development is substantiated, taking into account the characteristics of the current stage of state formation in the state. It is shown that the state-building processes of Ukraine since its independence show that the main tasks set before the young state, which were to create and develop the main and important state institutions of the Ukrainian government, to ensure their effective legislative foundation, were generally fulfilled. But the processes of state formation require much deeper, broader and more powerful structural changes and transformations than measures to arrange the external attributes of the state. The state power, first of all, had to get rid of the consequences of the administrative and ideological component of the influence, the legacy of the previous state formation. The state authorities and the public face the urgent need to dismantle the Soviet authoritarian political system, its constituent elements and consequences, and to form a legal democratic state system based on the branches of government (legislative, executive and judicial). Confirmed guidelines for the passage of political processes during state-building: building a true democracy; implementation of the principle of state responsibility to the citizen in the state-building mechanism; adherence to the principle of free civil society; positive attitude to the "middle class" of society; due attention to the so-called sphere of activity of "subtle structures" (art, literature, all the variety of possible civic associations, etc.); formation of a national elite on the basis of one's own national idea; legitimacy and legality of state power.

Ключові слова: державотворення, влада, політичний процес, право, громадянське суспільство, правова культура, державний механізм.

Key words: state formation, power, political process, law, civil society, legal culture, state mechanism.

Головним завданням будь-якої держави є здійснення державотворення. Належний розвиток державотворчої політики становить основу розвитку держави та системи права, встановлює оптимальні умови розвитку усіх правових та політичних явищ. Для суверенної України з перших днів її існування постала проблема належного державотворення у політичних та геополітичних реаліях сучасного існування. Першочерговою проблемою державотворення держави, що перебуває на стадії формування, виступають труднощі побудови належної та демократичної вертикалі державної влади, що відповідає б європейським стандартам та вимогам співжиття цивілізованих народів.

Головною визначальною складовою становлення та розвитку демократичних засад функціонування в будь-якій державі має бути запровадження гармонізованих стосунків та засад взаємодії між державною владою та її громадянами [20; 29]. Це призводить до однозначного підвищення рівня якості управління державою завдяки збільшенню та розширенню представництва у владі останніх, реалізації напрямів розвитку та захисту загальних і особистих запитів та інтересів місцевих спільнот і окремих громадян, завдяки створенню умов можливого надання, наприклад, спектру адміністративних послуг, наближення представників влади до звичайних громадян, до розуміння їх потреб та вирішення існуючих проблем [25]. З огляду на характеристики теперішнього етапу державотворення в державі вивчення специфічних особливостей та сучасних підходів до розгляду можливих напрямів демократизації українського суспільства і можливих напрямів його подальшого розвитку виглядає доцільним [3; 29].

Оглядовий екскурс в історію перебігу державотворчих процесів в Україні з моменту набуття нею незалежності показує, що основні завдання, поставлені перед молодого державою, були у створенні та розвитку головних та важливих державних інституцій української влади, максимальному забезпеченні їх дієвим законодавчим фундаментом [4]. Незалежна Україна повинна була визначитися з колом національних інтересів та реалізувати на практиці можливість виходу на міжнародну арену [13; 14]. Початково в державотворчому напрямі це було реалізовано у прийнятій Декларації про державний суверенітет (16.07.1990 р.), у якій було констатовано тезу про повноту влади та задекларовано здійснення захисту та діяльність із забезпеченням надання національної державності громадянам держави. За рік Україна остаточно проголосувала про незалежність (24.08.1991 р.), а процеси державотворення, як було задекларовано, перейшли до юрисдикції громадянського суспільства та Верховної Ради, парламенту, обраного українськими громадянами (все зазначене виключає врахування політичного контексту перебігу подій) [6]. До кінця 1991 р. приймається низка загальнодержавних актів щодо: зміни офіційної назви державного утворення, українського громадянства, державний кордон, формування збройних сил тощо. Початок 1992 р. приніс затвердження обов'язкових атрибутів незалежності держави зовнішнього характеру: Державної символіки (герба) та Державного гімну [10; 11].

Реальні умови становлення та розвитку нової держави, а також процеси державотворення потребували наявності значно глибших, ширших та потужніших структурних змін і перетворень, як і було задекларовано щодо де-

мократичності нового державного утворення, ніж заходи по облаштуванню зовнішньої атрибутики держави. Державна влада передусім повинна була позбутися наслідків адміністративного та ідеологічного складового характеру впливу, спадку попереднього державного утворення. Початок було покладено через імпульсивний процес знищення елементів пострадянської символіки (наприклад ефективний поступ по країні хвилі пам'ятникападу перейменування назв міст, селищ, вулиць тощо) [10; 11].

Перед державною владою і громадськістю країни нагально постала потреба в демонтажі радянської авторитарної політичної системи, її складових елементів і наслідків функціонування, та формування правового демократичного державного устрою на основі владних гілок (законодавчій, виконавчій та судовій) [15; 21]. Актуальними були питання створення ознак ринкової економіки на заміну доволі неповороткому централізованому планово регульованому господарству; упорядкування та оптимізації адміністративно-територіального устрою, розв'язання критичної ситуації з національним питанням та мовою (гарантія вільного розвитку усім національностям, що проживають в Україні), налагодження добросусідських, корисних з точки зору національного інтересу, відносини з іншими державами, набуття статусу рівноправного члена світового співтовариства та інше.

Найскладнішим поміж процесів державотворення було прийняття Конституції, процес чого затягнувся аж до 1996 р. (при цьому прийнятий Основний Закон вважається і сьогодні одним із найкращих). Проте його ефективність, як і ефективність за можливістю отримання кінцевого результату більшості інших прийнятих законодавчих актів цілком залежить від наявності механізмів їхнього виконання державними органами та контролю з боку громадськості за діяльністю останніх [1; 16]. Тому і причина, що протягом усього періоду незалежності нашої держави простежується характерна тенденція до постійної зміни та внесення "потрібних" владі доповнень до Основного Закону, а в ситуації з реалізацією положень інших законодавчих актів держави ще раз підтверджений негласний принцип: в паперовому вигляді законодавство бездоганно, у практичному застосуванні — не можливі до виконання. Це і є дуже спростованим поясненням причин, що державотворчі процеси в Україні тривають і до тепер.

Дослідженням питань становлення, функціонування та вплив політичних процесів на державотворення демократичної держави і, зокрема, громадянського суспільства, приділено належну увагу в працях В. Андрущенко, В. Бакуменка, В. Бодрова, Т. Бутирської, О. Валевського, О. Забужко, Ю. Кальниша, Ю. Ковбасюка, А. Колодій, В. Кременя, М. Мокляка, О. Оболенського, А. Пахарева, М. Пірен, Ю. Римаренка, Ф. Рудича, Г. Ситника, В. Тертички, М. Томенка та багатьох інших. У контексті дослідження державотворення в Україні та його демократизації на тлі становлення та розвитку української держави науковий інтерес представляють роботи В. Мартиненка, В. Семенова, Ю. Конотопцевої, К. Плоского, О. Бухтатого, О. Крутій, О. Терент'євої, Р. Козенка, В. Заблоцького, В. Філіпчука.

Механізм державотворення у реальному практичному застосуванні має на меті досягнення визначених або встановлених стандартів стосовно їхнього втілення на

практиці. Серед ціннісних ідеалів формування та належного ефективного функціонування норм стандартів державного творення є розбудова демократичних, соціальних та легітимних у дієвості сталих механізмів суспільних політичних та правових стосунків [17; 22].

Практика державотворення в сучасній Україні полягає у загальній слабкості та недостатності впливу органів державної влади на процес прийняття державних управлінських рішень територіальними громадами, і, як наслідок, у загальному впливі на ситуацію в країні загалом. Державна політика повинна мати ознаки чіткості та дієвості, а державні управлінські рішення — ознаки оперативності та максимальної ефективності. Тобто потрібно чітко конкретизувати тлумачення та концептуалізацію безпосередньо термінологічного визначення "державна політика", що є актуальним і нагальним викликом сучасності для науки та практики у сферах державотворення і державного управління [8; 12].

Серед науковців питання, пов'язані з регіональністю, внутрішньою побудовою держави, розглядаються у переважній більшості випадків з огляду взаємодії двох абсолютно протилежних сторін [1]. З однієї — централізація, з другої протилежності їй, які описують різноманітними поняттями: "децентралізація", "деконцентрація", "регіоналізація", "автономізація", нарешті "федералізація" [18]. До цього ж смислового ряду включають поняття, які мають скоріше ідеологічне забарвлення (терміни "регіоналізм" та "сепаратизм"). Усі вони уособлюють собою категорії аналізу регіонального фактора в політичному процесі держави. Централізація та всі протилежні їй процеси і явища так чи інакше характеризують процеси концентрації влади та її розпорошення, тобто вертикального розподілу влади між центром і територіями [1; 19].

Традиційно централізація відображає посилення ролі центральних владних інститутів. Вона переважно сприяє усуненню економічних та соціальних складових неоднаковості ступеня розвитку різних територій держави. На сьогодні, коли мова ведеться про країни європейської спільноти, процеси централізації пов'язують передусім, з Євросоюзом. Стосовно іншої сторони централізації, її прояви мають часто доволі різноманітну інтерпретацію та оцінку. Децентралізацію часто ототожнюють з індивідуальною свободою, плюралістичною демократією та місцевим самоврядуванням [26; 27].

Дискусія щодо переваг та недоліків централізації і децентралізації не вщухає. Європейські вчені, наприклад, виокремлюють дві протилежні моделі, що описують побудову стосунків всередині держави — модель партнерства (I) та модель посередництва (II) [30].

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є огляд, аналіз та узагальнення досліджень щодо застосування, використання теорій демократизації та підходів до державотворчих процесів, а також визначення чинників впливу на демократизацію державотворчих процесів в Україні як у теорії державного управління, так і на практиці.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Процеси державотворення сучасної України проходять етап формування і становлення. Такий стан не може

бути безболісним, поряд із цим наше суспільство встановило вектор розвитку на досягнення позитивного результату, що дає змогу вірити в удосконалення прагматичного поля соціально-правових відносин.

У науковому плані розроблені ті ідейні концепції, що встановлюють можливість подолання сучасних проблем державотворення [25]. Враховуючи реально фактичні досягнення світової та європейської цивілізації нашої сучасності, напрацьовані, перевірені на практиці та підтверджені відповідні ціннісні орієнтири для рамок проходження політичних процесів і їх впливу на Державотворення в Україні.

Домінуючими посеред них можна назвати такі:

- справжня демократія, яка є цілком представницькою, а не імітаційно декоративною;

- держава, яка керується правовими принципами і діяльність якої ґрунтується на таких принципах, закладених передусім у Декларації прав людини і в інших міжнародних стандартах;

- імплементація у державотворчий механізм принципу відповідальності держави перед громадянином;

- дотримання фундаментальної європейської цінності — це вільне громадянське суспільство;

- плюралістична різноманітна структуризація багатовекторної будови партійної суспільства, яка лобіює інтереси усіх без винятку соціальних верств, груп та прошарків населення, є існування засадничих передумов відпрацювання та утвердження системи з наявністю державно-суспільної дискусії, тобто різнопланового, структуризованого і постійного діалогу з суспільством. Найвагомішим із здобутків якого є, серед іншого, і функціонування ефективних дієвих механізмів контролю владних структур членами громадянського суспільства;

- обов'язкове турботливе ставлення до "середнього класу" суспільства;

- увага до, так званої, сфери діяльності та творчості "тонких структур" (мистецтво, література, усе розмаїття можливих громадянських об'єднань тощо) не тільки у вигляді вирішальних засобів належного існування в умовах тотальної інформатизації суспільства, а й елементів впливу на найглибші основи існування демократії та ефективного функціонування повноцінного різнопланового заможного громадянського суспільства [2, с. 257—258];

- визнання права основним ресурсом модернізаційного механізму державотворення;

- формування національної еліти на основі власної національної ідеї;

- легітимність та легальність державної влади.

РЕЗУЛЬТАТИ

У дослідженнях [5; 25], зазначається, що масштабність соціальних та культурних перетворень, які протягом останніх десятиліть спостерігаються в українській громадянській спільноті, торкнулася усього суспільства загалом: змінюється та перебудовується структура відносин в економіці, з'являються та надалі формуються нові суб'єкти різних форм власності та політичних напрямів діяльності, піддаються трансформації базові поняття та цінності суспільного способу життя та поведінкової мотивації, піддаються зміні особливості жит-

тєвого укладу, образ мислення, порушується сталість національних на суспільних традицій. Цікавим є поділ еволюційного розвитку політичної системи, формування державної політики, взаємозв'язку політичних процесів і їх впливу на державотворення в Україні на часові періоди, пов'язані з перебуванням при владі тієї чи іншої особи (роки): 1991—1994 (I); 1995—2004 (II); 2004—2009 (III); 2010—2014 (IV) [23]; 2015 — по сьогодні (V).

Для (I) характерне запровадження основ державних і демократичних інститутів нової української держави, основ ринкової економіки та громадянського суспільства, визнання у світі. Через недосконалість державно-управлінських рішень цей період ще іноді згадують, як період втрачених можливостей, помилок і суттєвих прорахунків. Впродовж (II) вибудовані конституційні основи територіальної організації влади на місцевому рівні та законодавчо закріплено функціонування органів виконавчої влади та місцевого самоврядування та ін. У Конституції України вперше юридично закріплено якісно новий державний та суспільний лад, демократичний за своєю суттю, що об'єктивно вимагало проведення конституційної реформи, основу якої становила трансформація форми правління з президентсько — парламентської в парламентсько-президентську. Наступний (III) починається з акцій громадянської непокорі під час виборів Президента України у 2004 р. спробами створення територіальних автономій, неспроможністю "помаранчевої команди" до злагодженої співпраці щодо державотворчості.

Для (IV) характерним є нагромадження невирішених соціально-економічних проблем, незрозумілі та незавершені адміністративна та територіальна реформи, зростання недовіри громадськості до органів влади та органів державного управління, різка структуризація суспільства за рівнем доходів. Наступний (V), серед позитивного характеризують [10; 11; 25] невдала кадрова політика, провальна комунікація із суспільством, в'яла та здебільшого провальна боротьба з корупцією, уникнення діалогу з громадськими активістами, брудна виборча кампанія, сакралізація влади, неоднозначне трактування "мовного" питання.

Загалом оцінювання в суспільстві демократичних процесів проходить із зіставленням створених політичних ідеалів та їх практичної реалізації у теперішніх українських реаліях. Класично вважається, що консолідація суспільства на демократичних принципах має на меті прояв глибоких перетворень у громадянському суспільстві, принаймні за трьома напрямками: суто поведінковий, змінно ціннісний і конституційно-законодавчий. При цьому про досягнення консолідації в суспільстві можна стверджувати тільки тоді, коли:

- 1) у політичних колах не залишається будь-яких впливових політичних груп або угруповань, які б не мали на меті зміну демократичного режиму або здійснення сецесії (прагнення територіальної або національної одиниці здійснити програму відокремлення від однієї держави на користь іншої, часто з метою утворення власної);

- 2) загалом члени суспільства сприймають демократичні процедури та державні інститути в якості прийнятних механізмів для регулювання складових суспільного соціального життя;

3) усі учасники суспільних та політичних процесів усвідомлюють факт того, що наявні або можливі конфліктні стосунки в суспільні об'єктивно відповідають діючим законам, нормам, процедурам проходження та компетентності державних інститутів, яким надано санкцію для керування демократичними процесами у суспільстві.

На жаль, за перерахованими ознаками теперішню українську державну владу складно назвати демократичною, оскільки не все з перерахованого реально втілено у практичну сферу суспільного існування.

Основоположною складовою розвитку демократичних процесів у державі є встановлення та дотримання гармонічних співвідносин між інститутами влади і безпосередньо громадянами — членами суспільства. Безумовно, це повинно дозволити позитивно вплинути на підвищення якості державного управління завдяки розширенню представництва громадськості в органах державної влади, реалізації прав та захисту інтересів представників місцевих спільнот та окремо кожного громадянина шляхом належного надання адміністративних послуг відповідної якості, наближення представників влади безпосередньо до членів громади, їхніх потреб та вирішення поточних та перспективних проблем. Тому на теперішньому етапі національного державотворення є доцільним вивчення особливостей та врахування особливостей існуючих сучасних підходів до реалізації процесів демократизації українського суспільства, розробки та впровадження ефективних напрямків їх розвитку та реалізацію на практиці.

Не потребує доказу твердження, що сучасне вітчизняне державотворення відбувається в умовах значного зниження соціальної активності членів громадянської спільноти, навіяння в суспільстві ідеї очікування появи "рятівника" нації та країни, такого собі "месії". Тому впливовою та нав'язливою в суспільстві стає складова спільного очікування громадськістю впливу такої особистості на державотворчі процеси, при чому тільки із позитивним результатом, які повинні проявлятися в особливостях формування та реалізації бажаної державної політики, очікуваному змістовному наповненні сфери політики, із обов'язковим врахуванням індивідуальних особистих поглядів (думки) громадян на зміст процесу розвитку держави.

Можна вважати обгрунтованою позицію тих аналітиків у галузі дослідження взаємозв'язку специфіки перебігу політичних процесів і їх безпосереднього впливу на сам процес державотворення, які вважають, що переважна більшість "перехідних країн" (до яких не безпідставно відносять і Україну) не можна охарактеризувати відкрито тоталітарними (диктаторськими), але вони і не є такими, що містять ознаки переходу до демократії. Дослідники називають такий стан "вступом у політичну "сіру зону" [24, с. 86].

При характеристиці цієї групи країн зазначається, що їм притаманні лише деякі окремі ознаки процесів демократизації суспільного політичного життя, які торкаються лише обмеженого кола політичних питань і створюють обмеження простору для існування та діяльності опозиційних політичних партій та їх безпосередньої дотичності до загалу незалежного громадянського суспільства. При цьому для кола таких країн є прита-

маним регулярно проведення чергових та позачергових демократичних виборів і наявність демократичних за змістом конституції. Але для них є характерним доволі незначне представництво в органах державної влади захисників прав та інтересів громадян, доволі низький рівень участі останніх в політиці та суспільних політичних процесах, який окреслений лише фізичною участю у виборчому процесі (голосуванні), сумнівна легітимність виборів, яка є сумнівною, практично повною відсутністю довіри членів суспільства до діяльності державних інститутів і доволі незначна ефективність функціонування органів державної влади.

Наявність проблем у процесах національного державотворення притаманна практично для більшості країн. А теперішній кризовий стан у національному державотворенні є наслідком процесу трансформації суспільства загалом, історичними особливостями переходу від, наприклад, командно-адміністративної системи організації функціонування державного механізму в бувшому СРСР до побудови основ демократичної держави, владі в якій притаманні ознаки легітимності та верховенства права як основи правових гарантій для окремого громадянина, так і для членів спільноти держави в цілому.

Радянське минуле нашої країни дозволяє припустити, що менталітет перших керівників держави в переважній більшості випадків формувався якраз "за радянських часів", наслідком чого є ідеологічно сформовані риси менталітету державного керівника недалекого минулого, а саме: відмежування представників влади від очолюваного ними народу, ігнорування вимог, думки та позиції опонентів (опозиції), нехтування думкою громадськості, дбання про особисті матеріальні інтереси, тяжіння до розв'язання проблем та завдань державного та суспільного існування методами, так званого, "ручного управління". Усі періоди державотворчості в Україні, як вже було зазначено вище, чітко розмежовуються суспільно значущими подіями, які зумовили значні соціально-політичні зміни і, відповідно, зміни в системі державного управління.

Наведемо аналіз складових особливостей сучасного прояву політичної культури, а саме, соціально-політичного стану, державотворчої підготовленості суспільства, його дотичності до участі у процесах державотворення громадянської спільноти української нації, окремим з яких показані на рисунку 1.

Першою характерною особливістю прояву політичної культури в українському суспільстві, яке на сьогодні проходить період трансформаційних процесів, це фрагментарний (іноді навіть еклектичний) її характер. Це чітко проявляється в некерованому збільшенні кількості політичних партій, об'єднань, платформ, рухів тощо; невизначеній та нестабільній структурі структурних складових органів державної влади, який проявляється у швидких постійних змінах як самих урядів, так і їх складу, причиною чого є неспроможність розроблення та впровадження ефективних програм діяльності виходу зі стану затяжної кризи. Причому за результатами такої швидкої зміни урядової надбудови держави практично відсутні будь-які помітні наслідки їх політичної діяльності. Все це зникає в ідеологічних суперечках, наявності великої кількості нестабільних за змістом та

сутністю політичних поглядів, оцінок та критерії їх оцінювання.

Наступна особлива та специфічна риса політичної культури для української спільноти має чіткий прояв у повній відсутності чітко визначеної вираженого напрямку її політичного розвитку. При цьому переважна більшість дієспроможних громадян нашої країни не може дати відповідь на запитання щодо самого державного устрою в країні, кажучи вже про його особливості, яка державна влада повинна бути побудована в Україні.

Третьою особливістю політичної культури українського суспільства є доволі суперечливий, роздвоєний, а іноді навіть потроєний зміст та загальна нестабільність стану складових політичної ідеології. Наприклад, це знайшло відображення в юридично зазначеному проголошенні України як незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, але фактично при наявності ознак залежності через факти явного нехтування елементами демократії, практичній відсутності елементарних, проте важливих соціальних гарантій, у частому прояві правового свавілля. Також вона проявляється в ознаках зниження рейтингу різних складових структури влади, фізичних осіб керівників всіх без виключення, навіть найвищих щаблів влади, чії або розпорядження, або публічні проголошені обіцяння постійно не виконуються.

Ще однією особливістю у прояві нашої політичної культури є різновекторність та різноплановість пропонування до втілення ідеологічних засад розбудови держави провідними соціальними верствами та групами українського суспільства.

Наступною, що характеризує відмінності національної політичної культури, є постійне зростання соціального песимізму, що зумовлено нетотожністю, невиконання політичних обіцянок, які декларуються представниками політичних напрямів напередодні проголошення незалежності України, під час виборів Президента і парламентських виборів, проведення референдумів (до речі, на тлі задекларованого до розробки та прийняття національного законодавства "про референдум") та різноманітних опитувань, і реаліями проявів у соціальній дійсності. Це чітко проявляється в повній зневірі у суспільстві, яка постійно зростає, зневірі громадянської спільноти щодо можливості появи хоч будь-яких помітних змін у якості життя суспільства, усвідомленні власної безпорадності, немічності та безвиході, значному зниженні в суспільстві рівня політичної активності (передусім у найбільш активної та мобільної її частини — молоді та особи середнього віку).

Останньою серед особливостей політичної культури вітчизняного суспільства на теперішньому етапі його розбудови та розвитку є, на жаль, повна відсутність чітко визначених і окреслених пріоритетних напрямів діяльності та розвитку, як у зовнішній, так і у внутрішній політиці.

Групування видів негативних проявів, що прослідковуються у посткомуністичній

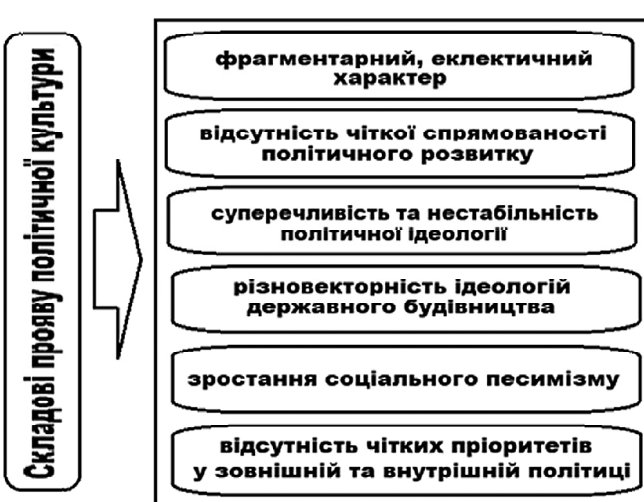

Рис. 1. Складові сучасного прояву політичної культури в Україні

Джерело: за [7, с. 164—165].

неототалітарній законодавчої свідомості українського суспільства і мають характер негативних проявів та подальшого трансформування наведено на рисунку 2.

Серед них виділяється втрата правовими інститутами влади стану реальної дійсності, не врахування у державному управлінні нормативних та наповнених належним відповідним змістом структурованих із врахуванням запитів суспільства управлінських дій. Поряд із цим прослідковується монополізація владою і тотальне нав'язування правосвідомості "партії влади", як наслідок, вимагання у членів суспільства законосвідомості навіть в умовах багатопартійності, але із суворим нормативно-правовим контролем за перебігом подій в суспільстві.

Також потрібно наголосити на можливих проявах серед членів громадянського суспільства (первинні суб'єкти правосвідомості) побоювання та недовірливо-ставлення до представників діючих державних правових інститутів влади. Поряд із цим сторонами участі у політичних процесах та національного державотворення

Види негативних проявів у політичних процесах	втрата демократичними правовими інститутами реальних нормативно-змістовних, ментально структурованих властивостей	(1)
	монопольне панування у суспільстві правової свідомості «партії влади»	(2)
	факти побоювання первинних суб'єктів правосвідомості перед вторинними; недовіра до владних інституцій	(3)
	застосування способів «політичного» (не фізичного) знищення політичних опонентів	(4)
	серійне клонування владою та опозицією складових елементів суспільно-правової свідомості через підконтрольні засоби масової інформації	(5)
	тотальне підпорядкування елементів економічної правової свідомості кланово-олігархічній	(6)
	правова, економічна та соціальна незахищеність переважної більшості рядових суб'єктів правосвідомості	(7)
	суттєве віддалення (аж до відчуження) первинних та вторинних суб'єктів правової та законосвідомості	(8)
	відсутність демократичного процесуального плюралізму у сферах права, політики та ідеології	(9)

Рис. 2. Види негативних проявів у політичних процесах державотворчості

Джерело: за [9, с. 117].

ня можливе застосування в процесі політичної боротьби при розгляді певних питань, або формуванні процедурного напрямку вирішення проблем практики "політичного вбивства", з метою дискредитації опонентів політичного процесу, нанесення шкоди його діловій та політичній репутації.

Використання при цьому, а також і з іншими цілями підконтрольних владі засобів масової інформації дає можливість серійно клонувати та нав'язувати суспільству потрібні владі думки і ідеї, тотальне підпорядкування складових економічної правосвідомості суспільства інтересам кланово-олігархічних груп, у переважній більшості випадків уже зрощених з владними структурами за всіма потрібними в прибутковій діяльності точками дотику.

Не слід забувати також і про практичну відсутність елементів законодавчо-правової, економічної та соціальної захищеності більшої частини суспільства, відсутність правової, економічної, соціальної захищеності значної більшості первинних суб'єктів політичних процесів та правосвідомості у державотворенні держави. І все це відбувається на тлі посилення розбіжностей та ще більш значного взаємного відчуження, відокремлення та віддалення вторинних суб'єктів правосвідомості (первинних суб'єктів законосвідомості) від первинних (вторинних суб'єктів законосвідомості); відсутності у державі процесуального забезпечення демократичного законодавчого і одночасно нормативно-правового розмаїття та плюралізму у сфері правової політики та ідеології та їх впливовості на державотворення в Україні.

У переважній більшості випадків, потенційними витоками нових тоталітарних форм правової та законодавчої свідомості може виступати громадянське суспільство з ознаками авторитаризму в системах правової свідомості; країни, які мають ознаки наявності "урізаних" політичних прав і свобод громадян та суспільства; державні утворення, які впродовж тривалого часу знаходяться у стані системної правової кризи [9, с. 117]. Тобто проблеми у національному державотворенні самі, по суті створюють ознаки кризового стану самої правової політики такої держави, сприяють процесу деформації у політичній і правовій свідомості кожного окремо взятого члена соціальної об'єднаної групи та призводить до появи проблем реалізації права та інших негативних процесів недовіри до усіх політичних і правових оціночних ставлень з боку громадськості держави.

Несформованість громадянського свідомого суспільства в Україні, беззахисності громадян спільноти перед тиском та іншими діями впливу держави щодо лобювання власної зацікавленості та інтересів створює умови для можливості реставрації в країні авторитарного типу методів управління державою. На противагу цьому пропонуються дієві засоби удосконалення механізмів та процесів діалогової взаємодії між органами влади та самою громадськістю виключно для підсилення демократичних засад та основ у структурі та методах управління державою. Адже наявність повністю сформованого громадянського суспільства є головною по суті ознакою, яка характеризує демократичність устрою держави, посеред головних системних ознак і характеристик якого окремо виділяються можливості діалогу між органами влади та безпосередньо громадськістю. Окреслюють співіснування двох узагальнених ти-

пах механізму здійснення діалогової взаємодії у власному структурному механізмі: організаційно-правовий і соціально-психологічний. Процес трансформування в самій системі державного управління з подальшим удосконаленням організаційно-правових її соціально-психологічних складових при одночасному поєднанні із іншими дієвими соціальними механізмами здатні забезпечити наявність дієвої процесної складової сторони проведення відкритого соціального діалогу між владою та громадянами, максимальному сприянню перетворенню існуючої структури і методології управління державою на управління з ознаками максимальної демократизації самого процесу управління.

ВИСНОВОК

Підсумовуючи викладене в статті, зазначимо, що при формулюванні поняття державної політики, яке б відповідало теперішнім умовам суспільного та політичного стану держави, потрібно враховувати деякі нюанси. По-перше, сферу політики не слід ототожнювати з процесом прийняття політичних рішень. По-друге, поняття державної політики необхідно чітко відмежовувати від сфери управління. Політика, як суспільна діяльність, може містити не тільки політичну поведінку, але й політичні наміри учасників. Вона означає не тільки можливу дію, але й можливу бездіяльність. По-третє, політика дає певні результати, які потребують можливості їх передбачення, проте, передбачити їх можна не завжди. По-четверте, під політикою розуміють конкретну цілеспрямовану дію, мету здійснення якої можна спрогнозувати як у ретро-, так і в ретроспективі, оскільки вона є наслідком тривалого за часом процесу. По-п'яте, державна політика передбачає належність державним інституціям ключової ролі, але не завжди визначальної. Все перераховане вище дає привід зазначити про потребу подальшого вивчення та дослідження поняття державної політики, особливо під час формування органів державної влади в Україні.

Література:

1. Андріяш В.І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2013. № 9. URL: <http://www.dy-nauka.com.ua/?op=1&z=626>
2. Андрос Є.А. Інтелект у структурі людського буття. К.: Стилюс, 2010. 358 с.
3. Браєн Г., Ган Л. Визначення державної політики // Аналіз політики для реального світу. К.: Вид-во Солюції Павличко "Основи", 2004. С. 34—41.
4. Бутченко Т.І. Соціально-політичне проєктування: проблема взаємозв'язку суспільних потреб і державних інтересів: монографія. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2011. — 280 с.
5. Валуєвський О.Л., Ішмуратов А.Т. Політичний конфлікт у сучасній Україні: культурні виміри, структура, принципи аналізу: монографія. К.: НІСД, 1997. URL: <http://www.geocities.com/Athens/Academy/8474/co001.zip>
6. Веніславський Ф.В. Зловживання правом у публічно-правовій сфері як загроза стабільності конституційного ладу України. Університетські наукові записки. 2009. № 3 (31). С. 24—29.

7. Воловик В.И. Философия политического сознания: монография. Запорожье: Просвіта, 2006. — 204 с.
8. Дацюк Сергій. Незалежне майбутнє України. — URL: ua24ua.net/sergiy-datsyuknezalegne-maybutne-ukraini/
9. Дмітрієнко Ю. Правові властивості людини: витоки Української законсвідомості (продовження). Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України. — Сер. 1. "Дослідження та реферати". Львів: Астрон, 2006. Вип. 10. С. 108—121.
10. Індекс сприйняття корупції TI. URL: <http://ti-ukraine.org/news/4050.html>
11. Історія перемог та помилок: чим запам'ятаються п'ять років Петра Порошенка. URL: <https://opinion.ua.com/2019/04/24/istoriya-peremog-ta-pomilok-chim-zapamyatayutsya-pyat-rokiv-petra-poroshenka/> (24 квітня, 2019).
12. Крюков О.І. Політико-управлінська еліта України як чинник державотворення: монографія. К.: Вид-во НАДУ, 2006. 252 с.
13. Маляренко Т.А. Соціальний конфлікт у системі загроз економічній безпеці держави: монографія. — Донецьк: ДонДУУ, 2010. — 407 с.
14. Митрохіна Т.Н. Объяснительные возможности концепта "политический проект" (на материалах сайта Института динамического консерватизма). Theories and Problems of Political Studies. 6. 2015. С. 111—132. Publishing House "ANALITIKA RODIS". URL: www.publishing-vak.ru
15. Нагорняк Т.Л., Примуш М.В., Польовий М.А. та ін. Сучасні суспільно-політичні процеси у світі та Україні: монографія. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ", 2019. — 228 с.
16. Оніщенко Н.М. Сприйняття права в умовах демократичного розвитку: проблеми, реалії, перспективи: монографія. К.: Юрид. думка, 2008. 320 с.
17. Петровський П.М. Гуманітарна парадигма в системі державного управління: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2008. 252 с.
18. Пушкарева Г.В. Технологии социального проектирования в процессе реформирования государственной службы. Общественные науки и современность. 2011. № 4. С. 44—51.
19. Раянов Ф.М. Матрица правового государства и наша юридическая наука. Государство и право. 2006. № 8. С. 45—49.
20. Семченко О.А. Іміджева політика України: монографія. Київ: ВЦ "Академія", 2014. 272 с.
21. Стойко О.М. Трансформація політичних інститутів у сучасних перехідних суспільствах: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; "Логос", 2016. 416 с.
22. Цимбал Т.В. Людина у пошуках ґрунту: монографія. Київ, Кривий Ріг: Нац. педаг. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2010. 284 с.
23. Черевко А. Еволюція наукових поглядів на державотворчі процеси та ступінь їх демократизації в сучасній вітчизняній теорії державного управління. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 2 (29). С. 67—76.
24. Чернієнко В.О. Природа засад ідентичності соціального суб'єкта: монографія. Харків: Нац. аерокосм. ун-т "Харк. авіац. ін-т", 2010. 304 с.
25. Шевчук П. Негативні впливи на процеси державного управління в Україні часів незалежності. Демократичне врядування. Науковий вісник. 2016. Вип. 16/17. С. 70—76.
26. Giorgetti C. A. Principled Approach to State Failure. International Community Actions in Emergency Situations [Text]. With a Foreword by M. Reisman and L. Brilmayer. Leiden; Boston: Brill, 2010. XVII. P. 69.
27. James W. Fesler. Centralization and decentralization. The blackwell encyclopedia of political science. — Edition by Vernon Bogdanon. Oxford, 1992. P. 83—84.
28. Nye Jr. J. S. Bound to Lead: The Changing Nature of American Power [Text]. N.-Y.: Basic Books, 1990; Nye Jr. J. S. The Benefits of Soft Power [Electronic resource] / Nye Jr. J. S. URL: <http://hbswk.hbs.edu/archive/4290.html>
29. Rawnsley G. Approaches to soft power and public diplomacy in China and Taiwan. Journal of International Communication [Text]. 2012. Vol. 18. Issue 2. P. 121—135.
30. Ronald L. Watts Federalism. The blackwell encyclopedia of political science. Edition by Vernon Bogdanon. Oxford, 1992. P. 228—230.

References:

1. Andriyash, V. I. (2013), "Public policy: conceptual aspects of definition", *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, vol. 9, available at: <http://www.dy-nayka.com.ua/?op=1&z=626> (Accessed 20 Sept 2021).
2. Andros, Ye. A. (2010), *Intelligence in the structure of human existence* [Intelligence in the structure of human existence], Stylos, Kyiv, Ukraine.
3. Brayen, H. and Gan, L. (2004), *Vyznachennya derzhavnoyi polityky* [Definition of public policy], *Vyd-vo Solomiyi Pavlychko "Osnovy"*, Kyiv, Ukraine, pp. 34—41.
4. Butchenko, T. I. (2011), *Sotsial'no-politychne proektuvannya: problema vzaiemoz'iazku suspil'nykh potreb i derzhavnykh interesiv: monohrafiia* [Sociopolitical design: the problem of the relationship between social needs and state interests: a monograph], KSK-Al'yans, Zaporizhzhya, Ukraine.
5. Valevs'kyi, O. L. and Ishmuratov, A. T. (1997), *Politychny konflikt u suchasniy Ukraini: kul'turni vymiry, struktura, pryncypy analizu: monohrafiya* [Political conflict in modern Ukraine: cultural dimensions, structure, principles of analysis: monograph], NISD, Kyiv, Ukraine.
6. Venislav's'kyi, F. V. (2009), "Abuse of law in the public sphere as a threat to the stability of the constitutional order", *Universytets'ki naukovy zapysky*, vol. 3 (31), pp. 24—29.
7. Volovyk, V. Y. (2006), *Fylosofyya polytycheskoho soznannya: monohrafiya* [Philosophy of political consciousness: a monograph], Prosvita, Zaporozhye, Ukraine.
8. Datsyuk, S. (2012), "Independent future of Ukraine", available at: ua24ua.net/sergiy-datsyuknezalegne-maybutne-ukraini/ available at: (Accessed 20 Sept 2021).
9. Dmitriyenko, Yu. (2006), "Legal properties of man: the origins of Ukrainian legal consciousness (continued)",

Pratsi L'vivs'koyi laboratoriyi prav lyudyny i hromadyanya Naukovo-doslidnoho instytutu derzhavnoho budivnytstva ta mistsevoho samovryaduvannya Akademiyi pravovykh nauk Ukrayiny. — Ser. 1. "Doslidzhennya ta referaty", vol. 10, pp. 108—121.

10. Transparency International Ukraine (2021), "TI Corruption Perceptions Index", available at: <http://ti-ukraine.org/news/4050.html> (Accessed 20 Sept 2021).

11. opinionua.com (2019). "A story of victories and mistakes: how will Petro Poroshenko remember his five years?", available at: <https://opinionua.com/2019/04/24/istoriya-peremog-ta-pomilok-chim-zapamyatayutsya-pyat-rokiv-petra-poroshenka/> (Accessed 20 Sept 2021).

12. Kryukov O. I. (2006), Polityko-upravlins'ka elita Ukrainy iak chynnyk derzhavotvorennia: monohrafiia [Political and managerial elite of Ukraine as a factor of state formation: monograph], Vyd-vo NADU, Kyiv, Ukraine.

13. Malyarenko, T. A. (2010), Sotsial'nyj konflikt u systemi zahroz ekonomichnij bezpetsi derzhavy: monohrafiia [Social conflict in the system of threats to the economic security of the state: a monograph], DonDUU, Donetsk, Ukraine.

14. Mytrokhyna, T. N. (2015), "Explanatory possibilities of the concept "political project" (on the materials of the site of the Institute of Dynamic Conservatism)", Theories and Problems of Political Studies, vol. 6, pp. 111—132, available at: www.publishing-vak.ru (Accessed 20 Sept 2021).

15. Nahornyak, T. L. Prymush, M. V. and Pol'ovyy, M. A. (2019), Suchasni suspil'no-politychni protsesy u sviti ta Ukraini: monohrafiya [Modern socio-political processes in the world and Ukraine: a monograph], TOV "TVORY", Vinnytsya, Ukraine.

16. Onishchenko, N. M. (2008), Spryynyattya prava v umovakh demokratychnoho rozvytku: problemy, realiyi, perspektyvy: monohrafiya [Perception of law in the conditions of democratic development: problems, realities, prospects: monograph], Yuryd. Dumka, Kyiv, Ukraine.

17. Petrovs'kyi, P. M. (2008), Humanitarna paradyhma v systemi derzhavnoho upravlinnya: monohrafiya [Humanitarian paradigm in the system of public administration: a monograph], LRIDU NADU, L'viv, Ukraine.

18. Pushkareva, G. V. (2011), "Social design technologies in the process of civil service reform", Obshchestvennye nauky y sovremennost', vol. 4, pp. 44—51.

19. Rayanov, F. M. (2006), "The matrix of the rule of law and our legal science", Hosudarstvo y pravo, vol. 8, pp. 45—49.

20. Semchenko, O. A. (2014), Imidzheva polityka Ukrainy: monohrafiia [Image policy of Ukraine: monograph], VTs "Akademiya", Kyiv, Ukraine.

21. Stoyko, O. M. (2016), Transformatsiya politychnykh instytutiv u suchasnykh perekhidnykh suspil'stvakh: monohrafiya [Transformation of political institutions in modern transitional societies: a monograph], In-t derzhavy i prava im. V.M. Korets'koho NAN Ukrayiny, "Lohos", Kyiv, Ukraine.

22. Tsymbal, T. V. (2010), Lyudyna u poshukakh gruntu: monohrafiya [Man in search of soil: a monograph], Nats. pedah. un-t im. M. P. Drahomanova, Kyiv, Ukraine.

23. Cherevko, A. (2016), "Evolution of scientific views on state-building processes and the degree of their democratization in the modern domestic theory of public administration", Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya, vol. 2 (29), pp. 67—76.

24. Cherniyenko, V. O. (2010), Pryroda zasad identychnosti sotsial'noho sub'yekta: monohrafiya [The nature of the principles of identity of the social subject: a monograph], Nats. aerokosm. un-t "Khark. aviats. in-t", Kharkiv, Ukraine.

25. Shevchuk, P. (2016), "Negative influences on the processes of public administration in Ukraine since independence", Demokratychne vryaduvannya. Naukovy visnyk, vol. 16/17, pp. 70—76.

26. Giorgetti, C. A. (2010), Principled Approach to State Failure. International Community Actions in Emergency Situations, Brill, Boston, USA.

27. Fesler, J. W. (1992), "Centralization and decentralization", The blackwell encyclopedia of political science, Oxford, UK, pp. 83—84.

28. Nye, Jr. J. S. (2004), "The Benefits of Soft Power", available at: <http://hbswk.hbs.edu/archive/4290.html> (Accessed 20 Sept 2021).

29. Rawnsley, G. (2012), "Approaches to soft power and public diplomacy in China and Taiwan", Journal of International Communication, vol. 18, Issue 2, pp. 121—135.

30. Ronald, L. (1992), "Watts Federalism", The blackwell encyclopedia of political science, Oxford, UK, pp. 228—230.

Стаття надійшла до редакції 26.09.2021 р.

www.dy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net
тел.: (044) 223-26-28, (044) 458-10-73